

PHŒNIX

Bulletin uitgegeven door het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap
EX ORIENTE LUX

REDACTIE:

C. HILLEN, Ph. D.
Vijverlaan 5,
ROTTERDAM-O

ADMINISTRATIE:

EX ORIENTE LUX
Noordeindsplein 4a,
LEIDEN

Eerste Jaargang, Nummer 1, April 1955

TEN GELEIDE

Het is een verheugend feit, dat voor het onderzoek van de oudheden in het nabije Oosten in grote mate de aandacht en belangstelling van het publiek gevraagd wordt door persagentschappen en dagelijkse berichtgeving. Dit brengt voor ons Genootschap verplichtingen mee. In dit Bulletin, door de Heer Hillen uit Rotterdam te verzorgen, hoopt het Bestuur deze elkaar snel opvolgende berichten voor de aangeslotenen van het Genootschap op een verantwoorde wijze te brengen. Moge de Redacteur in de loop van de tijd de juiste wijze van berichtgeving vinden en moge deze periodiek zo in ons taalgebied bijdragen tot een nadere en nauwkeurige kennis der beschavingen van het oude nabije Oosten.

Namens het Bestuur,

Leiden, 1 Maart 1955.

B. A. VAN PROOSDIJ, Voorzitter

INHOUD:

Ten geleide; I — Nieuwe vondsten te Ras Sjamra — het oude Oegarit; II — Kanaänitisch Heiligdom ten Noorden van Acre in Israël; III — Oostenrijkse archæologische expeditie naar Ephesus; IV — De rotstempels van Aboe Simbel bedreigd; V — Praehistorische dorpscultuur ontdekt in Noord-Irak; VI — Nimroed; VII — Fragment van het Gilgamesj epos ontdekt.

I — NIEUWE VONDSTEN TE RAS SJAMRA — HET OUDE OEGARIT

Twaalf kilometer ten Noorden van Latakia, de enige Syrische haven van betekenis aan de kust van de Middellandse zee, ligt op de heuvels, ongeveer een kilometer landinwaarts, het ruïnveld van Oegarit. In vroeger eeuwen was Oegarit de hoofdstad van een niet onbelangrijk, doch ook niet groot vorstendom, waarvan de grenzen niet nauwkeurig zijn aan te geven. De stad zag uit op een kleine baai, waaraan de haven-voorstad van Oegarit was gelegen. Als goede Levantijnen verdienden de inwoners van Oegarit hun brood met handel drijven en hadden connecties met alle omliggende landen, zelfs met Egypte, Griekenland, Cyprus en Anatolië.

Sinds 1929 worden in Ras Sjamra-Oegarit opgravingen verricht onder leiding van de Franse archæoloog Claude F. A. Schaeffer, die reeds korte verslagen heeft gegeven over 17 opgravingscampagnes.

De voorlopige resultaten van de campagnes in 1951, 1952 en 1953 werden in 1954 gepubliceerd.

Gedurende die drie campagnes werd vooral gewerkt in en om het paleis van Oegarit, waarvan in totaal 67 kamers en ruimten zijn blootgelegd, maar deze vormen slechts een gedeelte van het paleis (zie Fig. 1). De hoofdingang van het paleis, gelegen in het westelijke deel van wat tot eind 1953 werd opgegraven, werd bewaakt door een sterke wachttoren. Links van de ingang (*Archives Ouest* op Fig. 1) was het bureau van het paleis, waar de burgers van Oegarit hun belasting konden betalen, hetgeen blijkt uit de aldaar gevonden teksten. Na rechtsaf geslagen te zijn kwam de bezoeker op de grote, geplaveide binnenhof I, die omgeven was door ruimten voor de soldaten van de wacht, stallen voor de paarden en de wagens, enz.

Via een aantal kamers en gangen kwam men op binnenhof II, die voorzien was van een vierkante stookplaats. Het is nog niet mogelijk precies te zeggen voor welke doeleinden alle delen van het paleis bestemd waren, dit geldt zowel voor binnenhof II als binnenhof III. Deze laatste was voorzien van een lage muur, die het rechthoekige middendeel afscheidde van de rest. De opgraver doet de suggestie, dat deze ruimte als een soort manege gebruikt werd. Om hof IV lag het centrale archief van het paleis, terwijl in en om hof V de tabletten bevattende de diplomatieke correspondentie met de staten ten Noorden en Noordoosten van Oegarit werden gevonden.

In het uiterste noordoostelijke deel van het paleis werden ook tabletten gevonden (*Archives Est*). De kalksteen van de muren was door de hitte van de brand, die het paleis volledig heeft verwoest, (op sommige plaatsen was

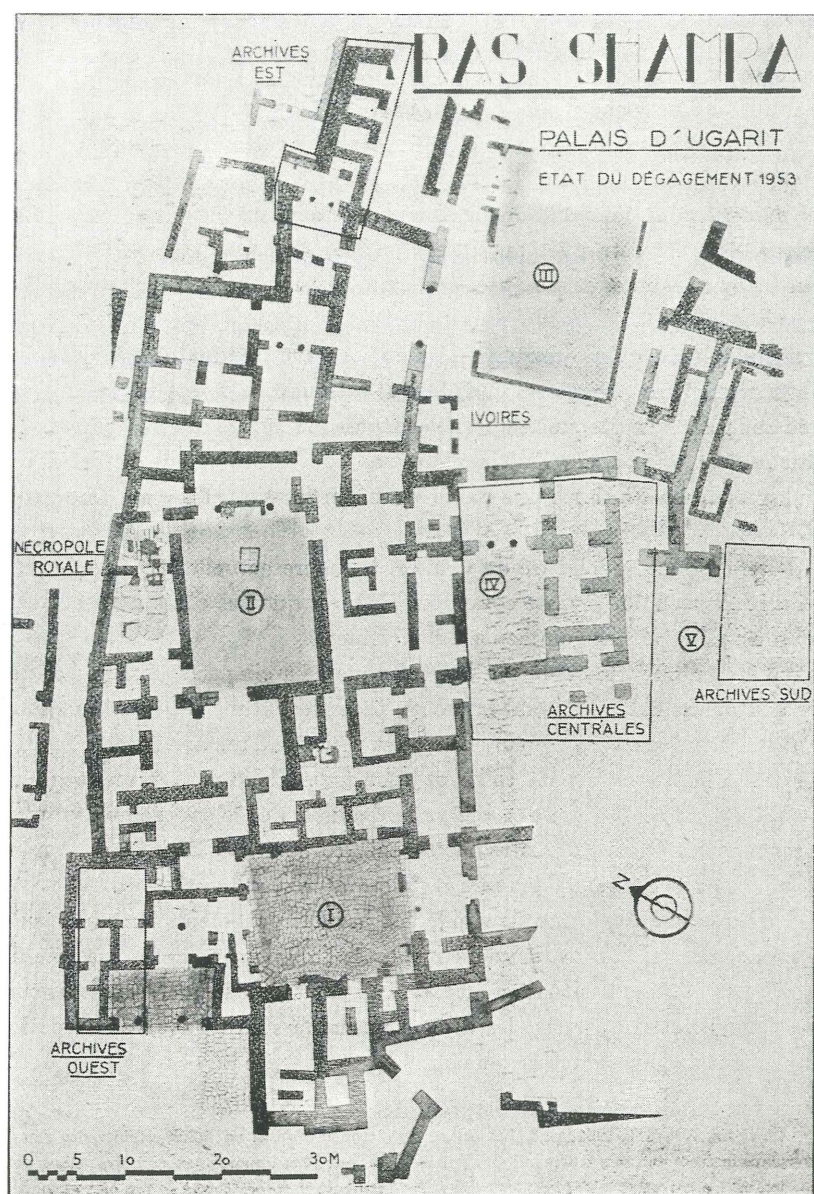

Fig. 1. Plattgrond van het opgegraven deel van het paleis te Oegarit.
(Schaeffer, *Syria*, XXXI (1954), p. 17, fig. 1)

de dikte van de aslaag niet minder dan 50 centimeter) tot ongebluste kalk geworden, welke na vermenging met het regenwater zich als een dikke brei over de tabletten had uitgespreid en een zeer harde koek had gevormd, waaruit met veel zorg de tabletten moesten worden losgepeuterd. De tabletten die hier werden aangetroffen wijzen er op, dat hier een soort bureau van de burgerlijke stand had gelegen. De tabletten vermelden de namen van de leden van de circa 90 handwerkersgilden, die in Oegarit hebben bestaan; deze leden zijn zorgvuldig aangeduid als „meesters” en „leerlingen”. De namen tonen aan, dat de bevolking van Oegarit in die tijden zeer heterogeen was, men vindt er Semieten uit Kanaän, Hurriten, Cyprioten, Mycenen, en natuurlijk ook namen met Egyptische, Babylonische, Assyrische en Hittitische taal-elementen. Oegarit was in die dagen een internationale havenstad met veel locale handwerkindustrie. Ook de teksten zijn in verschillende talen geschreven.

De teksten in de *Archives Centrales* waren grotendeels in het Babylonisch geschreven, dat blijkbaar in Oegarit de officiële wettelijke taal was, want de meeste teksten van dit archief zijn koninklijke decreten.

Deze decreten en contracten beslaan het tijdperk van circa 1375 tot 1235 voor Chr., een bloeitijd voor Oegarit, dat als een vrij sterke bufferstaat lag tussen de twee grote rijken van die tijd, namelijk Egypte en het rijk der Hittieten. Deze twee staten voerden in die dagen een soort „koude oorlog”, rijkelijk voorzien van incidenten, welke echter in 1278 eindigde in een compromis-verdrag tussen farao Ramses II en koning Hattoesilis III. Oegarit's vorsten moeten de kunst van het balanceren tussen beide rivalen tot in de puntjes hebben verstaan. Oegarit ligt evenver van Boghazkeuy, de hoofdstad van het rijk der Hittiten, als van de Egyptische grens af. Maar de route uit het Zuiden was veel gemakkelijker dan die uit het Noorden, waar Oegarit beschermd werd door een vrij hoge bergketen. Oegarit werd zowel door Egypte als door de Hittiten als een vazalstaat gerekend, maar is in de genoemde periode nooit door één van beiden bezet geweest. Hierbij moet nog worden vermeld, dat de strijdkrachten en verdedigingswerken van Oegarit in uitstekende staat verkeerden, zoals uit de opgravingen is gebleken.

Een tekst uit het Centrale Archief begint als volgt: „Dit is het tablet van de bruidschat van Ahat-milkoe, de Koningin”. Deze prinses kreeg bij haar huwelijk met de vorst van Oegarit veertig gewaden mee, verder bijoux en sieraden, gouden en zilveren vaatwerk, vele bronzen voorwerpen, meubelen, en dan nog zes vazen met parfum, twintig doosjes schmink en vier ivoeren zoutvaatjes. De gouden voorwerpen wogen alles bij elkaar niet minder dan 12 kilogram, de zilveren vazen 9 kilogram en de bronzen voorwerpen

Fig. 2. Ivoeren paneel, gevleugelde godin met twee jongelingen, van het bed-einde
uit het paleis te Ogarit.
(Schaeffer, *Syria*, XXXI (1954), Pl. VIII)

tezamen 350 kilo. De meubels, o.a. drie bedden, stoelen met leuning en tabouretjes, waren ingelegd met goud, ivoor en lapis-lazuli.

De expeditie onder leiding van Schaeffer is zo gelukkig geweest om twee vondsten te doen, die ons een duidelijke indruk geven hoe de meubels in het paleis er in die dagen hebben uitgezien. Op de plaats waar Fig. 1 „IVOIRES” heeft staan werden onder een laag aarde, as en stenen, neergelaten van de aangrenzende muren, met ivoor versierde meubels gevonden. Ten eerste vond men een aan twee zijden versierd hoofd- of voeteneinde van een bed, één meter lang en vijftig centimeter hoog, geheel van ivoor. Aan beide zijden is dit stuk onderverdeeld in acht kleine panelen, elk 24 cm hoog en 10-12 cm breed, waarboven en waaronder twee stroken van gesneden ivoor lopen, voorzien van voorstellingen van gevechten tussen echte en fabel-dieren en van een rij jachtscènes. De kleine panelen aan de ene zijde geven beelden weer uit het privéleven van de koning. De buitenste twee panelen laten een zogenaamde levensboom zien, dan volgen van de ene kant naar de andere de volgende taferelen: een man in Egyptische kleedij die een geitje als offerande draagt; een jager met een tamme ree aan een touw en een geschoten hinde over zijn schouder; een jonge vrouw (de koningin?) met een scepter uitlopende in een gestyleerde lotus-bloem in haar hand; een gehoornde godin met twee paar vleugels en gekleed in een rijk geborduurd gewaad, die twee jongens (tweelingen?) de borst geeft (Fig. 2); de koning en de koningin, elkaar omarmend, terwijl de koningin haar echtgenoot een reukflesje voorhoudt (Fig. 3); en tenslotte een soldaat in Egyptische dracht, gewapend met een speer. De panelen aan de andere zijde dragen de volgende voorstellingen: een levensboom; een naakte vrouw met een bloemenscepter in de ene en het Egyptische symbool voor „leven” — het *anch*-teken — in de andere hand; de koning op jacht met een stervende leeuw aan zijn voeten; de koning, voorzien van een diadeem, een knielende smekeling met een grote dolk bedreigende; twee gewapende officieren; een jager met een tamme leeuw aan een riem en een knots in zijn hand; een hoveling met de handen in onderwerping opgeheven; een levensboom.

De hier afgebeelde panelen laten zien, welk een fijn ivoorsnijwerk was gebruikt. In de buurt van dit bed-einde werden poten van het bed gevonden, uitlopende in leeuwenklauwen.

Een tweede grote vondst was die van een rond tafelblad, 1,07 meter in middellijn, waarvan het hout geheel was vergaan. Bovenop het hout was een 2-3 mm dunne laag ivoor bevestigd, waarin figuren waren uitgespaard, die in vier concentrische cirkels om een centrale grote rozet van twaalf bloembladeren waren gerangschikt. Drie cirkels vertonen uitgespaarde rijen

Fig. 3. Ivoren paneel met intieme scene voorstellende de koning en koningin van Ogarit.
(Schaeffer, *Syria*, XXXI (1954), Pl. IX).

griffioenen en vogels, de buitenste cirkel was glad ivoor. Rondom de kant van het tafelblad liep een 2,5 cm hoge afhangende rand met uitsparingen en eindigende in uitschulpingen. In de uitsparingen op het blad en in de rand hebben inlegsels van goud en gekleurde half-edelstenen gezeten.

Men moet niet te min denken over het werk, dat nodig was om deze delicate voorwerpen vrij te maken. De bed-panelen, maar vooral het tafelblad waren door de neervallende muren bij de verwoesting van het paleis in duizenden stukjes gebroken, terwijl het ivoor nog door brand was aangetast. Toen het gevonden werd was het ivoor door invloed van de vochtigheid helemaal zacht. Zou men het te snel in de open lucht hebben laten drogen, dan was het tot stof uiteengevallen. Slechts door het voorzichtig, liefst met de eronder liggende aarde er nog aan, los te maken en onmiddellijk daarna met vochtige aarde te bedekken bestond er kans, dat men met langzaam en voorzichtig drogen de stukjes ivoor weer de nodige hardheid kon laten herwinnen. Het ronde tafelblad was uiteengevallen in meer dan 20.000 fragmenten; een maand lang hebben twee man er aan gewerkt om deze vrij te krijgen, waarbij men met het oog op de felle zon overdag vooral 's avonds heeft gewerkt. Op het moment van publiceren was alleen de achterkant van de ivoren tafel-bedekking bekend, het zou nog maanden duren, voordat men het geheel enigszins in oude vorm had samengevoegd.

De ronde tafel stond op één poot, die onder het tafelblad uitliep in een kapiteel van acht gestyleerde bladeren en naar beneden eindigde in een aantal voeten, voorzien van leeuwenklauwen.

Men wacht met ongeduld af welke verdere schatten en gegevens uit de opgravingen te Oegarit te voorschijn zullen komen.

II — KANAÄNITISCH HEILIGDOM TEN NOORDEN VAN ACRE IN ISRAËL

In 1947 vonden onder leiding van Dr. Ben-Dor opgravingen plaats te Naharya, even ten Noorden van Acre, vlakbij de kust van de Middellandse Zee. Hij vond daar een rechthoekig stenen tempeltje, bestaande uit een centrale kamer en twee zijkamertjes. De hierin aangetroffen voorwerpen leidden tot de conclusie dat men te maken had met een tempel, gewijd aan de godin Astarte en daterende uit de 18e of 17e eeuw voor Chr.

In de zomer van 1954 werden de onderzoeken voortgezet door de heer M. Dothan van het *Department of Antiquities, Government of Israel*. Men vond de helft van een cirkelvormig stenen gebouw in de open ruimte ten Zuiden van de rechthoekige tempel. Het uitgegraven deel bezit een

straal van 5 meter; drie treden aan de oostzijde gaven toegang tot deze ruimte. Verder zuidwaarts werd een soortgelijk gebouw aangetroffen, doch van kleinere afmetingen.

Op de vastgestampte grond rondom het eerste gebouw werden vele onbeschadigde en gebroken aarden potten en beenderen van dieren gevonden. Op de stenen van het gebouw zelf, dat blijkbaar geen dak bezat, waren vele vazen en potten geplaatst, die ongewone vormen hadden. Voor het merendeel zijn het miniatuur vazen, o.a. wierookbranders en enkele honderden vazen bestaande uit 7 kommetjes, z.g. „lampen”. Ook een aantal echte lampen, waarin 7 pitten konden branden, werden aangetroffen. Op één vaas is een aap gemodelleerd, die de voorpoten voor de ogen houdt. (In Byblos zijn figuurtjes gevonden van apen met de poten voor de mond of de oren).

Behalve het vele vaatwerk vonden de opgravers een groot aantal kleine voorwerpen, die de aanbidders van Astarte aan de godin hadden geofferd. Kralen van agaath, amethyst en kristal, figuurtjes van klei voorstellende duiven en andere dieren, en offerandes van edel metaal. Twee potten, verborgen onder stenen, bevatten zilveren beeldjes, gouden en zilveren juwelen en een ring met een Egyptische scarabee. Zeven zilveren plaatjes dragen een afbeelding van de godin Astarte met de handen haar borsten omvattend of met uitgestrekte armen.

Men is tot de conclusie gekomen, dat deze cirkelvormige constructie een „hoge plaats” is geweest, waar brandoffers aan de godin werden gebracht, want de vloer binnen de stenen muur is vermengd met vette as. Een soortgelijke „hoge plaats” is in Palestina alleen ook in Megiddo gevonden.

Men kan zich voorstellen, dat de wedstrijd tussen de profeet Elia en de priesters van Baäl welke in I Koningen 18, vs. 19 ff. wordt beschreven, gehouden is op een soortgelijke „hoge plaats” op de berg Karmel.

In October 1954 werden de opgravingen voortgezet, waarbij men de andere helft van het gebouw heeft blootgelegd. Een laatste opgravingscampagne wordt in het voorjaar 1955 gehouden.

III — OOSTENRIJKSE ARCHÆOLOGISCHE EXPEDITIE NAAR EPHEBUS

In Oostenrijk worden thans voorbereidingen getroffen om de eerste grote archæologische expeditie na de tweede wereldoorlog uit te zenden. De expeditie zal, volgens de plannen, midden Augustus 1955 onder leiding van

professor F. Miltner naar Turkije vertrekken om daar de opgravingen bij Ephesus, gelegen in de buurt van de moderne havenstad Izmir (Smyrna), te hervatten. Ephesus vormt reeds bijna een halve eeuw het doel van Oostenrijkse wetenschappelijke inspanning. In het voorjaar van 1954 is een proefgraving gehouden, waarbij een badhuis uit de Byzantijnse periode werd ontdekt.

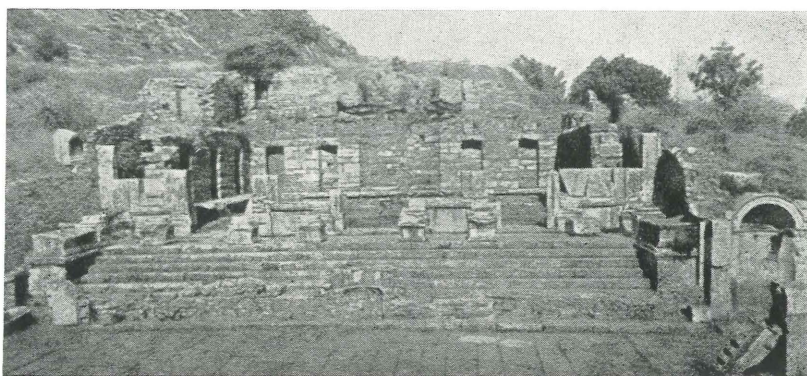

Fig. 4. Bibliotheek van Celsus te Ephesus, gebouwd in 135 na Chr. ter ere van C. Julius Celsus, Gouverneur van de provincie Asja.

Tijdens opgravingen in de jaren 1898-1914 en 1926-1935 werd reeds een aantal belangrijke gebouwen blootgelegd, waaronder het stadion, de thermen of baden, de bibliotheek (zie Fig. 4) en gymnasia (sportscholen). Men heeft zich thans ten doel gesteld te zoeken naar het nog niet gevonden stadhuis van Ephesus, naar de ambtswoning van de stadhouder, alsmede naar villa's van rijke en huizen van arme inwoners van het voormalige Ephesus. Deze stad is één van de belangrijkste havensteden van Klein-Azië geweest en telde 500.000-700.000 inwoners. Thans ligt de stad 8 km van zee verwijderd. De leider der expeditie hoopt in 8 tot 10 opgravingscampagnes de wetenschappelijke onderzoeken te kunnen besluiten.

Zeer aantrekkelijk zou het zijn enkele der best bewaarde gebouwen te restaureren, doch de daarvoor benodigde sommen zijn prohibitief hoog. Een restauratie van het Serapeum, de tempel van de Egyptenaren in Ephesus, zou op circa f 700.000 komen te staan. Men zou een hijskraan nodig hebben met een draagvermogen van 30 ton om de zuilen van deze tempel, die elk 15 meter lang zijn en 26 ton wegen, weer op hun plaats te zetten.

IV — DE ROTSTEMPELS VAN ABOE SIMBEL BEDREIGD

Sinds enige tijd heeft de Regering van Egypte besloten de grote stuwdam van Assoean opnieuw te verhogen, zodat het waterpeil in noordelijk Nubië nog aanzienlijk zal stijgen. Door deze verhoging zal het mogelijk zijn 100.000 ha grond te bevoeien en men hoopt daardoor een belangrijke bijdrage te leveren voor de oplossing van het probleem der overbevolking van Egypte. De Nijlvallei is één van de dichtstbevolkte gebieden op aarde.

Als het werk klaar is, zullen een aantal tempels van de 19e dynastie onder water komen te staan, waaronder ook de beide rotstempels van Aboe Simbel, die koning Ramses II omstreeks 1250 voor Chr. liet uithouwen. De tempels, die in 1812 ontdekt werden en in 1817 door de Italiaan G. Belzoni werden uitgegraven en onderzocht, zijn in de rotsen uitgehakt. Voor de grote tempel bevinden zich vier zittende beelden van de farao, ieder meer dan 20 meter hoog. Boven deze geweldige beelden bevindt zich een fries van bavianen, die de zon aanbidden. Als des morgens de zon opgaat, worden deze bavianen het eerst door haar stralen verlicht. Dit was ook het geval met de levende bavianen die zich bij zonsopgang bovenop de rotsen langs de westoever van de Nijl bevonden.

De grote beelden bewaken de ingang tot een hal, 17 meter diep, 17 meter breed en 10 meter hoog, welke gesteund wordt door 8 machtige pilaren met beelden van de farao als Osiris. Buiten- en binnenkant van de tempel zijn versierd met ontzaglijke reliëfs en hiërogliefen-inscripties. Achter de grote hal zijn drie doorgangen; twee leiden naar de links en rechts gelegen zijkamers, de derde naar een tweede hal met vierkante zuilen. Achter deze hal is een kamer waarachter drie kapellen liggen. De middelste en grootste bevat zittende beelden van koning Ramses II en van de goden Ptah, Amon en Harachte. De totale lengte van de rotstempel bedraagt 60 meter.

Op korte afstand van de hoofdtempel is een kleinere tempel van de godin Hathor gelegen, welke Ramses II voor zijn vrouw Nofretari liet maken. Ook hier staan beelden, tot tien meter hoog, voor de ingang van de tempel.

Zie Jrb. III/10, blz. 359, Fig. 30; Wandplaat van Aboe Simbel, door A. Tadema, uitgegeven door E.O.L.

V — PRAEHISTORISCHE DORPSCULTUUR ONTDEKT IN NOORD-IRAK

Een Amerikaanse expeditie onder leiding van professor Robert J. Braidwood — bekend door zijn opgravingen te Matarra en Jarmo in Noord-Irak

— bevindt zich sinds October 1954 in het gebied van de Grote en Kleine Zab (zijrivieren van de Tigris). Het doel van de expeditie is om verdere gegevens te vinden betreffende een zeer belangrijke phase in het leven der mensheid, namelijk de overgang van het voedsel verzamelen naar het voedsel produceren door landbouw. Men heeft op verschillende plaatsen proefgravingen gedaan, doch de belangrijkste bleek wel die van December 1954 op een kleine heuvel, genaamd M'lefaat, te zijn. Deze heuvel ligt vlakbij de brug over de Khazir-rivier aan de weg van Erbil naar Kirkuk, een achttal kilometers ten Zuiden van Erbil. Op dit punt hadden in 1942 Engelse troepen stellingen ter verdediging van de brug gegraven, die nu het onderzoek vergemakkelijkten.

Volgens een persinterview met Dr. Naji Al-Asil, *Director General of Antiquities* in Irak, was de ontdekking te M'lefaat van groot wetenschappelijk belang, omdat de daar gevonden overblijfselen wijzen op een cultuur, die nog ouder is dan hetgeen sinds 1950 te Jarmo werd gevonden. Jarmo was een klein dorpje van mensen, die wel een primitieve vorm van landbouw kenden, doch die in de oudste periode van het dorp nog geen aardewerk bezaten. Een algemene datum van 5000 jaar voor Chr. kan aan Jarmo worden gegeven.

De vondsten te M'lefaat vullen de lacune op tussen de vondsten in enkele prähistorische grotten in Noord-Irak en Jarmo. Aardewerk was nog volkomen onbekend; voorschijns vond men alleen woningen bestaande uit een gat in de grond, dat waarschijnlijk door een soort tent of door plagen overdekt is geweest. De bewoners gebruikten vuurstenen voorwerpen, waaronder bijlen en stampers (waarmede graan werd fijngestampd?), doch ook microlithen. Andere aanwijzingen voor het bekend zijn van landbouw werden nog niet gevonden. Enkele gebroken, in klei gemodelleerde, figuurtjes kwamen te voorschijn.

In Februari 1955 zou de expeditie de opgravingen te Jarmo weer voortzetten. — Zie Jrb. III/10, blz. 557; IV/13, blz. 38, vlg. Plaat LXX.

VI — NIMROED

De ruïnes van Nimroed, de hoofdstad van Assyrië in de 9e en 8e eeuw voor onze jaartelling, die door de Assyriërs zelf *Kalhu* werd genoemd, liggen een drie kwartier per auto ten zuiden van Mosoel aan de oostelijke oever van de Tigris, (Fig. 5). De loop van de vroegere stadsmuren is nog duidelijk op de foto te zien, de totale lengte der muren bedraagt circa 10 kilometer, zodat het twee uur duurt, voordat men de gehele stad heeft

rondgelopen. In Assyrische tijd liep de bedding van de Tigris vlak langs de westzijde van de stad; er zijn hier grote kademuren gevonden.

Nimroed is het eerst onderzocht in 1845 en volgende jaren door de Engelsen Layard en Loftus. Reeds op de eerste dag vond Layard stenen reliëf-platen, die de wanden van de voornaamste kamers en gangen der verschillende paleizen versierden. Iedereen, die wel eens een bezoek aan het Brits Museum heeft gebracht kan onmogelijk de Assyrische reliëfs uit Nimroed over het hoofd hebben gezien.

Fig. 5. Luchtfoto vanuit het noordoosten van de ruïnes van Nimroed. In de zuidwestelijke hoek der stad de acropolis met paleizen en tempels. (Luchtfoto *Iraq Petroleum Company*)
Bron: Mallowan, *Iraq*, XVI (1954), Pl. X, 1.

Na de Fransman Botta, die in 1842 als eerste Europeaan een aanvang maakte met opgravingen in het Tweestromenland — nl. in de ruïnes van Nineveh —, was Layard de tweede „archæoloog” in dit gebied. De beschrijvingen van de avonturen en reizen der 19e eeuwse opgravers zijn af en toe zeer boeiend, in ieder geval krijgt men een duidelijke indruk van de grote moeilijkheden waarmede deze pioniers te kampen hadden. Zij misten vanzelfsprekend alle ervaring en veelal ook de middelen om een verantwoorde opgraving te verrichten.

Men groef door middel van tunnels. Op een gunstige plek, liefst daar waar door de locale bevolking reeds toevalsvondsten waren gedaan, groef

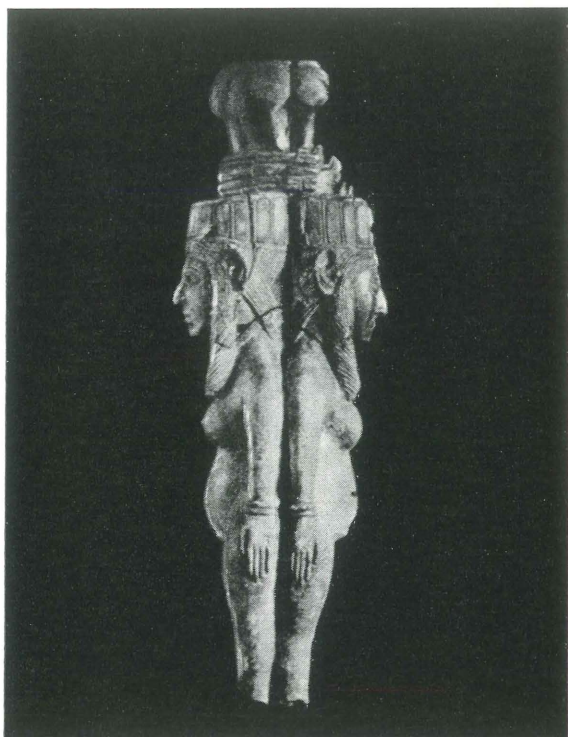

Fig. 6. Ivoor uit Nimroed: „Karyatiden”, 16,6 cm hoog, onderdeel van een meubelstuk.

Fig. 7. Ivoor uit Nimroed: muzikanten op een cylindervormige pyxis.

Bron: *The Illustrated London News*, Aug. 4, 1951, p. 195, fig. 24, en idem p. 194, fig. 19.

men een verticale schacht tot men op de stenen reliëfs of sculpturen stuitte. Had men eenmaal een reliëf te pakken, dan volgde men deze stenen platen door middel van horizontale dwarstunnels. De reliëfs zijn oorspronkelijk waarschijnlijk beschilderd geweest. De Assyrische koningen lieten er door middel van inscripties en afbeeldingen een soort verslag van hun daden op afbeelden.

Aangezien de onderkant van de reliëfplaten gelijk stond met de vloer van de kamer, was het niet zo moeilijk voor de opgravers der 19e eeuw om

Fig. 8. Hoek van het *Burnt Palace* Nimroed, waar ivoren decoraties werden gevonden.
Bron: *The Illustrated London News*, Aug. 4, 1951, p. 192, fig. 3.

de vertrekken van een deel van het paleis volledig te traceren en uit te graven. Loftus' arbeiders konden ook muren volgen, die met kalk bepleisterd waren, doch hadden geen ervaring met de zo moeilijke materie van vastgestampte klei, zodat zij vaak dwars door de vloeren heenbraken. Men kan dit duidelijk zien op Fig. 8 (deze foto werd in 1951 genomen), want de werkman zit in een sleuf, die oorspronkelijk door Loftus' arbeiders was gegraven, terwijl zij de bepleisterde muren correct hadden gevolgd. De Iraki werkman op Fig. 8 houdt zijn rechterhand op de vloer van de kamer, die dus niet als zodanig door de vroegere opgravers was herkend.

Boven het hoofd van de werkman op Fig. 8 is de opening te zien van een horizontale tunnel uit de vorige eeuw, die nu nog tot een lengte van zeker 25 meter onder de grond door loopt. Deze tunnel is een 70-90 centi-

meter breed en een 4 meter hoog. In de wanden zijn kleine nissen aangebracht, waar de werklieden van Loftus de walmende oliepitjes plaatsten, die hun arbeidsterrein moesten verlichten. Toen in 1951 de tunnel werd ontdekt, vond men in één dier nissen nog zulk een lamp, die dus ongeveer een eeuw geleden vergeten was.

In de jaren 1949 tot en met 1953 heeft een Engelse expeditie onder leiding van professor M. E. L. Mallowan de opgravingen te Kalhoe voortgezet. De rapporten over deze vijf campagnes van twee maanden elk zijn verschenen in het tijdschrift *Iraq*, maar in de toekomst zal een samenvattend verhaal in boekvorm worden uitgegeven. Deze opgravingscampagnes hebben wel bewezen hoevele schatten nog in de sinds lang bekende *tells* verborgen liggen.

Loftus had in *the Burnt Palace*, waarvan de kamer op Fig. 8 deel uitmaakte, een belangrijk aantal gesneden stukken ivoor gevonden, de zogenaamde *Nimrud Ivories*, welke thans te Londen zijn. Mallowan's expeditie heeft deze collectie met vele tientallen stukken kunnen aanvullen (Fig. 6 en 7). Deze stukken ivoor werden als versiering op meubelen aangebracht en waren in vele gevallen met bladgoud overdekt. Tijdens de campagne van 1953 is het bewijs gevonden, dat deze stukken ivoor gesneden werden tijdens de regering van koning Sargon II (722-705), waarschijnlijk volgens specifieke bestellingen van de koning. — Zie Jrb. IX/13, blz. 339, Plaat LXVIII.

VII — FRAGMENT VAN HET GILGAMESJ EPOS ONTDEKT

Hoe toevallige vondsten de kennis der oudheid vermeerderen wordt wel bewezen door een bericht van begin Maart. Een herder heeft nabij het Bijbelse Megiddo een stuk spijkerschrift tablet gevonden, waarop gedeelten uit de achtste zang van het Gilgamesj epos staan. In Megiddo vonden van 1903-1905 Duitse opgravingen plaats en van 1926-1938 groef er een expeditie uit Chicago. De herder vond het tablet op de hopen uitgegraven aarde, die de laatste expeditie achterliet. Op de voorzijde staan 19 regels, vermeldend hoe Enkidoe — de vriend van Gilgamesj — zijn makker een droom vertelt, waarin hij een fantastische verschijning heeft gezien; op de achterzijde 21 regels beschrijvend hoe Gilgamesj Enkidoe's dood betreurt.